

УДК 316.654:422

О.Резнік,
кандидат соціологічних наук

ПОІНФОРМОВАНІСТЬ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ ЩОДО ВПРОВАДЖЕННЯ УРЯДОВИХ РЕФОРМ

Стаття присвячена проблемі поінформованості населення України щодо впровадження урядових реформ. До переліку першочергових та суспільно значущих реформ більшість населення віднесло реформу охорони здоров'я та реформу зайнятості й оплати праці. Виявлено, що найбільше обізнані з реформами мешканці великих міст та люди з вищою освітою. Поінформованість кожної з соціально-професійних груп та вікових когорт переважно стосується тих реформ, галузева спрямованість яких безпосередньо стосується фахової компетенції та соціально-вікових потреб респондентів.

The article is dedicated to the problem of awareness of Ukraine's population on implementation of government reforms. In the list of priorities and socially meaningful reforms majority of population had brought the health care reform and the reform of employment and salary. Revealed that most are familiar with reforms residents of major cities and people with higher education. Awareness of each socio-professional groups and age cohorts mainly concerns the reforms, sectoral orientation is directly related to professional competence and social-age needs of the respondents.

Keywords: *awareness of population, government reforms.*

Ключові слова: *поінформованість населення, урядові реформи.*

Ключевые слова: *информированность населения, правительственные реформы.*

Успішне впровадження будь-яких реформ залежить від поінформованості населення щодо них. Знання про зміст і характер обізнаності громадськості допомагає урядовцям у розробці плану інформаційної роботи, коригуючи першо-

черговість впровадження реформ та їхню спрямованість на різні категорії населення. Завданням цієї статті став аналіз рівня поінформованості населення України щодо низки реформ, ініційованих урядом, визначення їхньої першочерговості та другорядності у масовій свідомості та наслідків для різних категорій населення. У ході аналізу було визначено суб'єктів зацікавленості у проведенні реформ та перелік необхідних дій влади, які б переконали населення у необхідності їхнього здійснення. Крім цього, було з'ясовано оцінку успішності та ефективності дій реформаторів, ефективні способи інформування та суб'єктів авторитетної думки з питань проведення реформ у масовій свідомості українців.

Емпіричну базу дослідження утворюють результати опитування, проведеного Центром соціальних та маркетингових досліджень «СОЦИС» у грудні 2011 р. В усіх регіонах України було опитано 4000 осіб, у тому числі з використанням бустерної (додаткової) вибірки з таких соціальних груп населення. 1) студенти; 2) працівники системи охорони здоров'я; 3) працівники системи освіти; 4) працівники підприємств державного сектору (працівники інформаційно-технічного персоналу); 5) приватні підприємці. У кожній соціальній групі населення за допомогою бустерної вибірки було опитано не менше 300 респондентів, що дає змогу аналізувати кожну із виділених груп на рівні всієї України. Водночас після процедури переважання частки населення кожної із соціальних груп щодо загальної чисельності населення була сформована загальнонаціональна вибірка (2484 особи). Такий підхід дав змогу аналізувати ситуацію як окремо по кожній соціально-професійній групі незалежно від загальних даних, так і в цілому по країні. Метод збору емпіричної інформації – стандартизоване особисте інтерв'ю (face to face) за місцем постійного проживання респондентів. Вибірка багатоступенева, стратифікована, індивідуальна, з використанням квотного методу відбору респондентів на останньому ступені. Квотна вибірка витримана за ознаками: вік (стар-

ше 18 років), стать, тип населеного пункту (місто/село). У результаті дослідження отримані дані, які є репрезентативними на рівні всієї України. Дослідження проводилось за задалегідь підготовленим та апробованим опитувальником (анкетою).

Поінформованість населення щодо реформ

У дослідженні респондентам було запропоновано назвати ті реформи, про які вони чули чи знають (*“У країні проводяться і плануються реформи. Назвіть, будь ласка, про які реформи Ви чули чи знаєте”*). Важливою методичною особливістю цього запитання є те, що варіанти відповідей респондентам не зачитували, відтак вони самі мали назвати перелік реформ. Дослідження виявило, що лише 13,2% зазначили, що не чули або не знають ні про які реформи. Згідно з результатами переважна більшість населення поінформована про пенсійну реформу – 73,9% опитаних чули і знають про неї. Значно менше громадян чули і знають про реформу податкової системи/прийняття Податкового кодексу – 32,5% опитаних. Про реформу виборчої системи поінформовано менше чвертини населення – 22,8%. Кожен п'ятий (20,9%) українець чув і знає про реформу охорони здоров'я. Про реформу вищої освіти обізнано 16,1% населення. Про реформу середньої освіти чули і знають 12,8% опитаних. Опитування також засвідчило, що про реформу житлово-комунального комплексу знають 11,4% опитаних. Ще меншою мірою населення України поінформоване стосовно реформи зайнятості та оплати праці (боротьба з безробіттям) – лише 8,8% опитаних. Подібним чином населення демонструє низький рівень обізнаності про реформи, що спрямовані на підтримку вітчизняного виробника (4,1%), та про ініціативу уряду щодо впровадження інноваційних технологій та відкриття нових виробництв (2,1%). Цікаво, що низька поінформованість українських громадян щодо ініціатив впровадження інноваційних технологій та відкриття нових виробництв не означає, що в суспільстві

відсутнє розуміння у доцільності цих перетворень: більше половини населення (55,1%) згодні з думкою, що в подоланні економічної кризи однією з вирішальних умов має стати широке використання інноваційних технологій; лише 11,2% опитаних не згодні з цією тезою, а 15,9% – вагаються з відповіддю. Однак респонденти ставлять під сумнів готовність населення щодо цього: лише 25,6% опитаних вважають, що населення країни готове до впровадження інноваційних технологій, натомість 30,1% вважають, що населення до цього не готове, а 28,9% – вагаються з відповіддю. Ще більші сумніви у суспільстві виникають щодо спроможності уряду впровадити ці технології: лише 14,5% опитаних вважають, що наш уряд готовий прийняти програму широкого використання інноваційних технологій, натомість 38,7% вважає, що уряд не готовий до цього, а 29,5% – вагаються з відповіддю.

Загалом, виявлено, що поінформованість населення щодо реформ залежить від рівня освіти: чим вищий рівень освіти, тим вища поінформованість населення щодо реформ. Особливо це стосується податкової реформи, реформи охорони здоров'я, середньої та вищої освіти, ЖКК. Поінформованість кожної з соціально-професійних груп та вікових когорт переважно стосується тих реформ, галузева спрямованість яких безпосередньо стосується фахової компетенції та соціально-вікових потреб респондентів. Регіональний розподіл свідчить про те, що стосовно більшості реформ більше обізнані мешканці Західного, Південно-Західного, Центрального, Північно-Східного та Південно-Східного регіонів. Натомість тенденція найменшої поінформованості простежується серед мешканців Північно-Східного регіону.

Першочерговість та другорядність низки реформ у масовій свідомості України

Респондентам було поставлене запитання *“Яким із нижче перелічених реформ, на Ваш погляд, необхідно приділити особливу увагу і прийняти в першу чергу, а*

які можна відкласти?”. До переліку першочергових реформ населення віднесло реформу зайнятості та оплати праці (боротьба з безробіттям) – 72,7% опитаних. Наступною за пріоритетністю йде реформа охорони здоров’я – 68,4%. Більше половини (54,1%) опитаних пріоритетною визначили реформу, спрямовану на підтримку вітчизняного виробника. Подібна кількість (51,3%) населення України до першочергових віднесли пенсійну реформу. Кількість тих, хто відніс реформу житлово-комунального комплексу до першочергових, і кількість тих, хто пропонує її відкласти, майже рівна – відповідно 40,2% і 39,0%. Аналогічним чином розділилися частки щодо пріоритетності та другорядності впровадження інноваційних технологій та відкриття нових виробництв – відповідно 40,4% і 35,5%. Натомість щодо інших реформ у суспільстві переважає думка, що їх можна відкласти. Зокрема, населення вважає, що реформу середньої освіти скоріше можна відкласти (53,3%), ніж прийняти в першу чергу (28,1%). Так само реформу вищої освіти населення схильне скоріше відкласти (52,4%), ніж прийняти в першу чергу (28,7%). Подібним чином населення налаштоване щодо реформи податкової системи/прийняття Податкового кодексу: 50,6% – можна відкласти, 27,1% – прийняти в першу чергу.

Суб’єкти зацікавленості у проведенні реформ

Відповідаючи на запитання “Хто, на Ваш погляд, зацікавлений у проведенні нижче перелічених реформ?”, населенню серед можливих варіантів відповідей було запропоновано обрати 1) керівництво країни, 2) окремі олігархічні групи, 3) окремі соціальні групи населення та 4) населення країни в цілому. Вибір останнього варіанта свідчитиме про загальнонаціональний пріоритет у громадській думці зазначеної реформи. Серед зазначених реформ більше половини громадян України вказали на зацікавленість усього населення у проведенні таких перетворень, як реформа охорони здоров’я (58,3%) та рефор-

ма зайнятості та оплати праці (55,2%). Дещо менше, на думку респондентів, в інтересах усього населення виявилися такі перетворення, як реформа, спрямована на підтримку вітчизняного виробника (40,6%), реформа житлово-комунального комплексу (40,4%), реформа середньої освіти (37,0%), реформа вищої освіти (34,5%), впровадження інноваційних технологій та відкриття нових виробництв (33,7%) та пенсійна реформа (38,8%). Треба зазначити, що стосовно пенсійної реформи населення України вбачає також інтереси керівництва країни з проведенням пенсійної реформи – 35,5%. Щодо реформи виборчої системи населення чітко вказує на зацікавленість керівництва країни (55,6%) та окремих олігархічних груп (22,1%); і лише 16,7% опитаних вказали, що у проведенні реформи виборчої системи зацікавлене населення у цілому. Так само у проведенні реформи податкової системи громадяни України вбачають зацікавленість передусім керівництва країни (35,2%) та окремих олігархічних груп (24,8%), і лише 16,1% опитаних убачають зацікавленість усього населення.

Дії влади, які переконали б у необхідності здійснення задуманих реформ

В експертних колах і ЗМІ можна часто почути, що певні політичні кроки влади чи певні геополітичні зрушення країни можуть надати більшої легітимності проведення непопулярних реформ. Однак результати відповіді на запитання *“Що могло б переконати Вас у необхідності здійснення задуманих реформ?”* свідчать, що реалізації реформ сприятимуть переважно соціально-економічні кроки, а саме істотне підвищення зарплат, пенсій, стипендій (80,0%), уповільнення зростання цін (77,6%), високих темпів зростання економіки України (76,3%) та посилення боротьби з корупцією в органах влади (62,0%). Дещо меншим за рівнем підтримки, однак вагомим аргументом у проведенні реформ було б схвалення їх людьми, думка яких для населення є авторитетною – 50,4%, про-

ведення чесних та демократичних виборів до Верховної Ради (у 2012 р.) – 46,5% та створення системи інформування населення про зміст, терміни та соціальні наслідки реформ – 39,7%. І менше третини населення вказали на певні політичні та геополітичні кроки, які переконали б їх у необхідності реформ. Зокрема, на звільнення Юлії Тимошенко та/чи Юрія Луценка з тюрми вказали 28,2% населення, на підписання угоди про асоціацію з Європейським Союзом – 27,7% і на підписання угоди про Митний Союз з Росією – 24,7%. Причому два перших кроки влади більшою мірою були б переконливими у проведенні реформ серед етнічних українців, україномовних, мешканців Західного, Південно-Західного, Північно-Західного, Північного, Центрального регіонів та м. Києва, серед людей з високим рівнем освіти. Натомість входження України в Митний союз стало б аргументом для етнічних росіян, російськомовних, мешканців АР Крим, Східного, Північно-Східного, Південно-Східного регіонів. Таким чином, політичні та геополітичні кроки як додаткові аргументи у проведенні реформ більшою мірою окреслюють регіональні та етнокультурні розмежування, ніж консолідують суспільство.

Авторитетна думка з питань, пов'язаних з реформами

Зважаючи на те, що для половини громадян України вагомим аргументом у проведенні реформ було б схвалення їх людьми, думка яких для населення є авторитетною, респондентам було запропоновано відповісти на запитання “*Чия думка для Вас є авторитетною з питань, пов'язаних з реформами?*”. Серед людей, чия думка є найбільш авторитетною з питань, пов'язаних з реформами, респонденти зазначили друзів, родичів та колег (55,6% опитаних), відомих українських учених, експертів (44,4%). Значно меншим авторитетом щодо проведення реформ користується думка закордонних учених, експертів (34,3%) та провідних українських журналістів (31,2%), оскільки

більшість опитаних мають сумнів щодо них. Не користується популярністю щодо проведення реформ думка керівників закордонних країн. Зокрема, думка керівників Росії для 33,3% респондентів є не дуже авторитетною, а для 35,2% – взагалі не авторитетною. Така само думка керівників держав Європейського Союзу та США для 32,0% респондентів є не дуже авторитетною, а для 31,6% – взагалі не авторитетною. Виявилось, що думка державних діячів України у просуванні реформ для переважної більшості населення також не є вагомим аргументом. Зокрема, щодо думки Президента України стосовно реформ 33,3% громадян вказують, що вона є не дуже авторитетною, а 40,1% населення вважають її зовсім неавторитетною. Аналогічним чином оцінюється думка Прем'єр-міністра України: для 33,7% респондентів є не дуже авторитетною, а для 44,4% – взагалі неавторитетною. Так само населення оцінило думку членів уряду України (міністрів відомств): для 35,9% респондентів вона є не дуже авторитетною, а для 44,6% – взагалі неавторитетною. Подібним чином оцінюється думка керівників області та/чи району, в яких вони проживають: для 37,0% респондентів вона є не дуже авторитетною, а для 34,9% – взагалі неавторитетною. Незважаючи на низький авторитет української влади у проведенні реформ, оцінка населення думки лідерів політичної опозиції також виявилася вкрай низькою: для 30,8% респондентів вона є не дуже авторитетною, а для 41,4% – зовсім неавторитетною.

Оцінка успішності та ефективності дій реформаторів

Із запропонованого в опитуванні списку державних діячів, які безпосередньо відповідають за проведення реформ, виявилось, що переважна більшість політиків не асоціюється у громадській думці з успішними реформаторами. Відповідаючи на запитання *“На Вашу думку, хто із нижче перелічених діячів найбільш успішно та ефективно сприяє проведенню реформ в Україні?”*, менше третини населення (29,4%) вважає найбільш успішним та

ефективним реформатором віце-прем'єр-міністра, міністра соціальної політики України *Сергія Тігіпка*. П'ята частина (19,0%) населення вважає, що з-поміж державних діячів найбільш успішно та ефективно сприяє проведенню реформ Прем'єр-міністр України *Микола Азаров*. Значно менше громадська думка України виявляє решту діячів як реформаторів. Зокрема, лише 6,3% населення вбачає в особі міністра освіти і науки, молоді та спорту України *Дмитра Табачника* успішного та ефективного реформатора. Особу першого заступника глави Адміністрації Президента України *Ірину Акімову* як успішного й ефективного реформатора зазначили 6,0% населення. До переліку успішних реформаторів 3,3% населення зараховують першого віце-прем'єр-міністра, міністра економічного розвитку та торгівлі України *Андрія Ключева*. Віце-прем'єр-міністр, міністр інфраструктури України *Борис Колесніков* успішним реформатором вважається серед 3,1% населення. Міністр енергетики та вугільної промисловості України *Юрій Бойко* як успішний реформатор визнається 2,1% респондентів.

Наслідки реформ для різних категорій населення

Відповідаючи на запитання “Як, на Ваш погляд, вплинуть реформи на становище наступних груп населення?”, покращення становища населення України вбачає передусім для людей, які задіяні в органах державної влади. Зокрема, переважна більшість населення вважає, що у результаті реформ становище покращиться передусім у депутатів Верховної Ради (76,6%), членів Кабінету Міністрів (74,4%), депутатів місцевих рад (67,3%) та суддів і прокурорів (64,9%). Близько половини респондентів передбачають покращення становища керівників місцевих органів влади (50,6%) та працівників держуправління (45,2%). Натомість стосовно інших категорій населення у суспільстві домінує або невизначеність, або ж переконання, що їхнє становище внаслідок реформ погіршиться. Зокрема, українці вагаються передбачити майбутнє наукових працівників (63,7% респондентів не

визначилися), військовослужбовців (59,5%), менеджерів, які працюють на великих підприємствах (57,7%), та фермерів, щодо яких 48,8% опитаних не визначилися з відповіддю, а 38,6% – вказали на погіршення їхнього становища. Переважно негативний вплив реформ громадяни України передбачають щодо таких категорій, як робітники (49,5% опитаних прогнозують погіршення становища, а 38,0% – не визначилися з відповіддю), дрібні і середні підприємці (відповідно 45,0% і 42,2%) та студенти (відповідно 44,2% і 43,8%).

Ефективні способи інформування з питань проведення реформ

Серед ефективних способів інформування людей з питань проведення реформ в Україні респонденти вбачають насамперед виступи на телебаченні представників Кабінету Міністрів (40,4%), зустрічі представників влади з простими людьми під час поїздок регіонами (33,4%), виступи українських вчених-експертів (31,0%), телевізійні дебати представників влади та опозиції на державних телеканалах (29,5) та трансляції обговорення реформ у Верховній Раді (25,5%). Деяко меншою популярністю серед населення користуються такі способи інформування, як організація спеціального щотижневого ток-шоу, присвяченого реформам (22,8%), регулярні звернення Президента України (22,6%), проведення спеціальних випусків популярних ток-шоу (20,4%), прес-конференції членів Кабінету Міністрів (17,5%), зустрічі представників влади з громадськими організаціями (15,6%) та виступи губернаторів на обласних каналах (13,7%). Інформування закордонних експертів також не належать до переліку найкращих у висвітленні реформ. Зокрема, 15,9% опитаних вважають ефективними виступи західних експертів, а 9,9% – виступи російських експертів. Виявилось, що населення зовсім не готове до інформування за допомогою сучасних електронних засобів: лише 8,7% населення вказало на ефективність відкриття спеціального

урядового сайту, присвяченого обговоренню процесу підготовки та реалізації реформ, 6,0% – регулярні виступи членів уряду в Інтернеті (у соціальних мережах, блогах) та 2,7% – створення персональних блогів членами уряду.

Таким чином, дослідження виявило, що населення найбільше поінформоване про пенсійну реформу. Загалом, виявлено, що найбільше обізнані з реформами мешканці великих міст та люди з вищою освітою. До першочергових більшість населення віднесла реформу зайнятості та оплати праці, реформу охорони здоров'я, реформу, спрямовану на підтримку вітчизняного виробника, та пенсійну реформу. Водночас населення вважає, що скоріше можна відкласти реформу середньої освіти, реформу вищої освіти та реформу податкової системи/прийняття податкового кодексу. Серед зазначених реформ, більше половини громадян України вказали на зацікавленість усього населення у проведенні таких перетворень, як реформа охорони здоров'я та реформа зайнятості та оплати праці. Натомість стосовно пенсійної реформи та реформи податкової системи респонденти вказують передусім на зацікавленість керівництва країни та окремих олігархічних груп.

Виявлено, що реалізації реформ сприятимуть переважно соціально-економічні кроки, натомість політичні та геополітичні кроки, які б переконали їх у необхідності реформ як додаткові аргументи у проведенні реформ, більшою мірою окреслюють регіональні та етнокультурні розмежування, ніж консолідують суспільство у просуванні реформ. Серед людей, думка яких є найбільш авторитетною з питань, пов'язаних з реформами, респонденти зазначили друзів, родичів та колег, відомих українських учених, експертів. Водночас переважна більшість населення вважає, що внаслідок реформ покращиться становище лише можновладців. Із запропонованого в опитуванні списку державних діячів, які безпосередньо відповідають за проведення реформ, виявилось, що переважна більшість політиків не асоціюється у громадській думці з успішними реформаторами.